

Bikotea

baldin badira, aditzaren →ekintza «bihurtu» egiten dela dirudi:

Andonik bere burua saldu zuen.

Hor Andoni bera da saltzailea eta saldua.

Bihurketa bai Kausasoko hizkuntzetan, bai euskaraz, «*re burua*»-ren bitartez adierazten da.

Beste hizkuntzetan →izenorde batez marka daiteke bihurkaritza: ,

Andoni se traicionó (a sí mismo).

Gramatika →sortzailearen arabera, →transformazio baten bidez lortzen da bihurketa-
ren adierazpena.

Bikotea

doblete / doublet / doublet

Sin.: PAREA

Bikote izena ematen zaio etimo beretik sorturiko bi →hitzaren multzoari, horietatik bata hizkuntzako beste hitzetatik atera daitezkeen →lege fonetikoen arabera sortu denean eta bestea hizkuntza ama barruko hitzaren →kalko hutsez eratu denean. Ebo-
luzio jenerala jasan duen hitza «herritarra» deitzen da, eta zuzenean kalkatu den forma, hitz «kultua» edo «kultur hitza».

Binarismoa

binarismo / binarisme / binarism

Binarismo izenez ezagutzen da teoria fonologiko bat, hizkuntzalaritzaren beste eremu batzutan ere nagusitu dena, eta baita giza-zientzi batzutan ere (antropologian batik bat). Roman Jakobson hizkuntzalariak garatu zuen teoria hau nahiz eta berak izen hau sekulan erabili ez duen, zenbait adiskideren laguntzaz (M. Halle). Honako hau da teoria honen abiaburu-hipotesia: hizkuntza desberdinetako unitate foniko →bereizle-
leen arteko harreman gehienak, guztiak ez badira, printzipio bitarraz erazten dira (→ezaugarri →berezgarri bat izatea ala ez). Munduko hizkuntzetan aurki ditzakegun →aurkakotasun guztiak 12 aurkakotasun bitarretako eskala batera labor daitezke, guztiak →komunikazioaren bilakaerako epe bakoitzari dagozkion maila desberdinetan definigarririk direlarik, batik bat orain arte ezagunenak diren artikulazioaren eta →akustikaren eremuan. Hipotesi bitarrak erantzun egoki bat ematen dio, tradiziozko sailkapen fonologikoak baino hobeki, zientziak eskatzen duen laborutasun eta unibertsal-tasunari. →Jakobson-en 12 ezaugarriak hein baten alde batera utzi badira ere, →Chomsky-Halle-n oinarritzat eman dute binarismoaren projektua; eta gauza bera fonologia sortzaileak, orokorki. Nahiz balore *eskala-*

reen aldeko joera guztiz suntsiturik ez egon (Ladefoged, eta beste).

→Semantikaren alorrean ere, binarismoan finkatu nahi litzateke zientzia.

Biribildua

redondeado / arrondi / rounded

Ezpainen biribiltzeaz eginiko →bokalezko artikulazioa da, hain zuzen ere, biribildua.

→Bokal →belareak, sarritan, biribilduak izan ohi dira (nahiz-eta errusiarrek eta errumaniarrek, adibidez, biribildua ez den «i» belare bat izan). Frantsesak biribildu gabeko bokal →aho-sabaikari sorta baten aurrean, badu biribildutako bokal aho-sabaikari sorta bat ere: [y], [Ø], [oe].

Artikulazio honek bigarren mailako baten eransketa dakar berarekin: durundigile →ezpainkaria; durundigile honek berak agertzen du, izan ere, zergatik →akustikaren eremuan →fonema biribilduak bemolizatuak izaten diren.

Bit

Informazio-kantitatearen unitateari *bit* deritzo.

«Bit» izen hau («binit» ere zenbait aldiz esana), ingelesezko «binary digit» esaeraren laburdura baizik ez da (= *b. inary dig.it*). Eta izarigabea da.

Hautapenik sinpleena, jakina, probabilitate bereko bi aukeraren artean egin daitekeena da: txanpon bat aidean gora bota, esate baterako, eta aurpegia ala gurutzea atera ote den ikusi.

Aurpegia geratzeko probabilitatea hau zen: $P_a = 1/2$ eta gurutzea gertatzeko probabilitatea era berean: $P_g = 1/2$.

Definizioz informazio-kantitatea hau da: $I = -\log_2 P$.

Eta gure kasuan, beraz:

$$I_a = -\log_2 P_a = -\log_2 (1/2) = \log_2 2 = 1$$

$$I_b = -\log_2 P_b = -\log_2 (1/2) = \log_2 2 = 1$$

Informazio-kantitatea horrela definituz gero, beraz, txanponaren adibidean *unitatea* lortzen dugu.

Hots, ordenareetan eta antzekoetan, elektrika *pasa/ez pasa* izaten da aukera; eta →sistema bitarrek, horregatik, 0 eta 1 →ikurrak baizik ez dute erabiltzen.

Bide horretatik, beraz, gertakari batek (edo →fonema batek, esate baterako)

agertzeko 1/7 probabilitatea baldin badu, *agertu delarik* informazio-kantitate hau erantsiko du:

$$I = -\log_2 1/7 = \log_2 7 = \frac{\log 7}{\log 2}$$

$$= \frac{0,84510}{0,30103} = 2,8076$$

eta neurri hori «bitetan» emango dugu:

$$I = 2,8076 \text{ [bit]}$$

Txillardegia

Bitarra

binario / binaire / binary

1. →Sistema fonologiko baten →ezaugarri →berezgarrien arteko erlazio-mota berezia da →aurkakotasun bitarra. Ezaugarri berezgarri bakoitzaren aukerak hautakizun baten bi terminoen arteko hautapen bat suposatzen du: ezaugarri bat agertzea ala ez agertzea (adibidez, →sudurkaria, ez-sudurkaria), edo →kategoria beraren bi ezaugarri muturrekoen artekoa (adibidez, →lodia, →zorrotza).

2. Gramatika →sortzailean, teoriaren lehen epe batean, →transformazio bitarra sakoneko →egituraren bi perpausen (bata matriza, bestea osagaia) artean egindako →transformazioa da. Honela «Nik hau diot» eta «Xabier joango da» dira egituraren bi perpausak, zenbait transformazioen bidez «Nik Xabier joango dela diot» perpausentz bilakatuko direnak. Beraz, perpaus hau transformazio bitar batetik sortua da.

Bitartezkoa

instrumental / instrumental / instrumental
Sin.: INSTRUMENTALA

→Aditzak adierazten duen prozesua zein tresnaz edo zeren bitartez burutzen den adierazten duen →kasua deitzen da bitartezkoa edo instrumentala (adib.: *sagarra LABANAZ ebaki zuen*).

Biziduna

animado / animé / animate

→Izen bizidunek semantikoki izaki biziak adierazten dituzten izenen azpikategoria osatzen dute; dela gizakume edo animalia (Beñat, Osaba, Zakur) edo-ta halakotzat harturikoak (Jainko, aingeru, deabru). Hauek denak →sintaxiaren aldetik bizidun ez direnetatik, hots, bizigabeengandik beretzen dira.

Esate baterako →aurkakotasun bat agertzen zaigu *nor* eta *zer*-en artean galderetan

(Nor ikusi duzu?, biziduna/ Zer ikusi duzu?, bizigabea). Esan daiteke, baita ere, *Iñaki, andre, katu*, →morfemek →ezaugarri →berezgarria (+ biziduna) dutela, aldiz, *makila, landare, galdi* morfemek ezaugarri berezgarritzat (+ bizigabea) edo (— biziduna) dutela. →Aditzek eta →adjektiboek textuinguruzko ezaugarria dute (+ biziduna) edo-ta (— biziduna), (edo biak), ikusirik (+ bizidun) edo (— bizidun) ezaugarria daramaten izenekin elkargarri diren ala ez. Honela, «hitz egin» →aditzak (+ subjektu animatua) textuinguruzko ezaugarria dauka; izan ere, gizakumeak (+ bizidunak) bakarrik eraman dezake →ekintza hori aurrera, animaliek ezin bait dute, metaforaz ez bada behintzat. Bestalde, *loratu* ez daiteke izan bizigabea besterik.

BLOOMFIELD, Leonard

Chicago-n jaio zen 1887an. 1906an Bachelor of Arts delakoa lortu zuen Harvard-en. Wisconsin (1906-1908), Chicago (1908-1909), Leipzig (1913-1914), eta Göttingen-go (1914) unibertsitateetan ikasi zuen. Doktorego-gradua iritsi zuen Chicago-koan 1909an. Wisconsin, Chicago, Cincinnati eta Ohio-ko Unibertsitateetan, alemaniera eta hizkuntzalaritza konparatzailearen irakasle gisa egin zuen lan, eta, 1940-az geroztik, Yale-koan →linguistika-irakasle gisaz.

Leipzig-en zegoelarik, →neogramatikari aleman eskolaren ikerbideez jabetu zen. Amerikar →estrukturalismoaren lehenengo belaunaldian (deskriptibismo deritzon), puntuzko aintzindaria da. «Language» deritzon liburua, luzaroan izan zen Estatu Batuetan idazlan standarra. Horretan aurreko tradizioarekin hautsi, eta zientziatzko linguistikaren oinarriak ipintzen saiatu zen. Ikus:

- FRIES C. C.: *The Bloomfield School*. In: *Trends in European and American Linguistics 1930-1960*. Utrecht-Antwerpen 1961.
- BLOCH B.: *Leonard Bloomfield*. Language 1949.

Obrak:

- *Introduction to the Study of Language*. New York 1914.
- *Tagalog Texts with Grammatical Analysis*. 1917.